

Píše Jan Pospíšil

(E*forum, 06. 12. 2010)

Píše-li člověk nabroušenou recenzi, měl by si dát obzvláště velký pozor na to, aby své výhrady vůči recenzovanému dílu měl řádně podloženy. V opačném případě totiž hrozí, že jeho text nebude výrazem duchaplnosti či vzdělanosti, ale spíše projevem arogance a omezenosti. Zdá se mi, že něco takového se bohužel přihodilo **Janu Honovi** v textu **Pynsentův kabinet kuriozit** (Souvislosti 3/2010, s. 278–282), recenzi na knihu **Roberta B. Pynsenta Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře** (Karolinum 2008).

Hon se mimo jiné snaží ukázat, že recenzenti výboru, kteří kladně hodnotili autorův „široký záběr“ odkrývající „nečekané souvislosti“, „povětšinou skočili autorovi na lep“ (s. 279). Hon se takto ovšem lapit nenechal a konstatuje, že Pynsentovo „uvažování o literatuře“ se vyznačuje zálibou „v obskurním nebo alespoň kuriózním“ a tyto jeho libůstky jsou obzvláště nebezpečné v zacházení se starší českou literaturou, která „má tu smůlu, že kuriózním se v autorových očích vzhledem k historicky podmíněným kulturním rozdílům stává leccos“. A „Pynsent jako by se nedokázal přes perspektivu dneška přenést“ (s. 280), jinak řečeno, jde tu o jeho historickou ignoranci, kterou se Hon snaží doložit následovně: „Z Izaldy se tak kupříkladu stává ‚Angličanka oddávající se skandální sexuální aktivitě‘ (s. 23), což by se sice dalo číst jako zlomyslně ironické opomenutí rozdílu mezi pojetím sexuality nebo nacionality v kontextu středověkých dvorských epických látek a v kontextu dneška, jenže autor by pak musel s takovouto ironií vědomě pracovat a nepřesvědčovat čtenáře bezděky o tom, že jsou mu základní principy medievistické heuristiky ukradené, ba že v tomto ohledu podléhá těm nejotřepanějším klišé, která se navíc snaží vydávat za antiklišé“ (s. 280). To jsou výtky jistě závažné, a kdyby se potvrdily, pravděpodobně bychom vůbec nemohli brát Pynsentovo psaní vážně. Jsou však liché. Citát, který má Honovi sloužit jako podklad zpochybnění způsobů Pynsentovy práce s texty a z něhož se tu vyvozují tak silné závěry, je totiž nejen nepřesný, nýbrž i dosti násilně vytržený z kontextu. U Pynsenta totiž čteme: „V podstatě si nemyslím, že by Izalda a jiné téhož druhu čili nádherné Britky byly českým stereotypem staršího data; je ale pravda, že stereotypní britská žena se jako cornwallská královna Izalda oddává skandální sexuální aktivitě. Co je považováno za skandální, však závisí na autorovi a období“. Zejména poslední věta jasně vypovídá o Pynsentově historickém rozlišování a zároveň o nedůvěryhodných recenzentových pracovních postupech.

Stejně nepřípadně se Hon pokouší Pynsentovo psaní zdiskreditovat, když jeho stati o vílách v české středověké literatuře vytýká používání schématu morgánské a meluzínské víly (rozlišení, které Pynsent převzal z práce Laurence Harf-Lancnerové) a tvrdí o něm: „Autorovi slouží pouze k tomu, aby poukázal na případné odchylky od jednoho či druhého, které následně glosuje buď jako známku kulturního úpadku, či

naopak vědomého autorského ozvláštnění. Copak ale středověkého spisovatele zajímala nějaká schémata literární vědy 20. století? Nestálo by naopak za to taková schémata přehodnotit anebo se jich rovnou vzdát, pokud nefungují? To by však od autora vyžadovalo daleko preciznější historickou práci“ (s. 281). Kdyby však Pynsent pracoval takto mechanicky, těžko bychom v jeho textu našli například následující větu: „Tím vším nechci tvrdit, že si byl Dalimil úplně vědom pravidel povídky o vlách“ (s. 35). A stěžuje-li si Hon mimo jiné na to, že se mu v Pynsentových textech často nedaří poznat, oč v nich vlastně jde, nelze mu než doporučit pečlivější čtení. Neboť Pynsent se drží zásad dobrého anglosaského akademického psaní, o co mu jde, tedy dosti jasně formuluje v úvodu textu. V uvedené stati tak na začátku třetího odstavce čteme: „Chtěl bych se pokusit ukázat, že tradice vlův v české středověké literatuře je víceméně tak silná jako v románské a germánské oblasti a že tato tradice má svůj vědomý počátek právě v Dalimilově podání dívčí války“ (s. 32).

Když Hon poukazuje na to, že namísto precizní historické práce se Pynsent „spokojuje s výroky, že něco je ‚charakteristické pro mnohé ze středověkého myšlení‘“ (s. 281), zatajuje čtenáři své recenze, že tyto obecné výroky jsou v Pynsentových úvahách dále konkretizovány a dokládány nemalým počtem přesvědčivých příkladů. Recenzent navíc projevuje poněkud svérázný smysl pro humor. „V nejhorších případech“ totiž podle něj Pynsent „popustí uzdu pánským žertíkům“ (s. 281), což dokládá následujícím citátem: „Pravý zápach ďábla je ichtycký (podobně jako zápach pekla sirný). Důvod není jen ten, že ženy zejména v horkém podnebí mohou při menstruaci mírně páchnout rybinou a snaží se to skrýt ‚voňavkami‘ [...]; produkovat rybí zápach může také chemická reakce sloučení mužského a ženského genitálního slizu, což bylo považováno za známku pouhého chtíče“ (s. 57). Ať se snažím sebevíc, nic košilatého v tomto věcně formulovaném pokusu autorovy představivosti vyložit si původ jednoho obrazu středověké imaginace opravdu najít nemůžu.

Dobrá kritika by měla posuzované dílo ukázat v novém světle, otevírat jeho dosavadním či budoucím čtenářům oči, zaměřovat jejich pozornost k těm aspektům díla, které byly dosud opomíjeny nebo nenáležitě interpretovány. Honova recenze jistě takové ambice měla, splnit je se však nepodařilo. Je naopak příkladem špatně odvedené práce. Namísto vážného zabývání se svým předmětem, založeného na pozorném čtení, se totiž uchyluje k pochybnému manipulování s ním, které slouží jako opora pro dalekosáhlé a nabubřelé závěry. A je celkem jedno, zda jsou ony manipulace výrazem recenzentovy nedůkladnosti, anebo zlovolnosti. Gesto, kterým je recenze nesena, se tedy nakonec jeví jako poněkud prázdné a text nám toho o posuzovaném díle moc nového neříká, o pracovních postupech recenzenta se však dozvídáme víc, než je nám milé.